

ПЕДАГОГІЧНА РЕФЛЕКСІЯ ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ВЧИТЕЛЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ В ПОЧАТКОВИХ КЛАСАХ

Рябченко Ольга, КЗ ЛОР «Бродівський педагогічний коледж імені

Маркіяна Шашкевича», (м. Броди)

Науковий керівник – канд. філол. н. Петрусь О.В.

Формування професійної компетентності майбутнього педагога є на сьогодні особливо актуальним питанням в контексті швидких змін у системі освіти, розвитком нових технологій, що проникають в усі сфери життя, і підвищенням стандартів якості освітніх послуг. Ефективною інноваційною технологією формування професійної компетентності вчителя є рефлексивний підхід до викладання для досягнення найоптимальніших результатів учіння. Цей підхід набув поширення в системі зарубіжної професійної освіти, особливо для педагогів-практиків, як можливість безперервної освіти і вдосконалення професійної педагогічної майстерності, розвитку критичного мислення та адекватної оцінки власної професійно-педагогічної діяльності. Рефлексія (з англ. reflect - роздумувати, міркувати, задуматись) з точки зору психології характеризуються як самоаналіз, постійний аналіз, осмислення себе, своєї діяльності і засобів досягнення бажаного результату.

В педагогічній практиці рефлексія – це інтелектуальна та емоційна діяльність під час якої вчитель осмислює свій досвід викладання з метою отримання цілісного уявлення про оптимальний вибір шляхів та методів роботи на уроці отримання якісних результатів учіння. Як зазначає к. пед. н., викладач Сумського національного аграрного університету Рідель Т.М. у статті, присвяченій рефлексивному підходу в педагогічній діяльності, «рефлексія в педагогічному процесі – це процес і результат фіксування його учасниками стану свого розвитку, саморозвитку та їх причин» [4]. З цієї точки зору, рефлексія виступає одним із механізмів саморегуляції професійної діяльності педагога і стимулом до безперервного професійного розвитку.

Р. Тур формує педагогічну рефлексію як усвідомлення вчителем себе самого суб'єктом діяльності: своїх особливостей, здібностей, того, як його сприймають учні, батьки, колеги, адміністрація. Водночас, це усвідомлення цілей та структури своєї діяльності, засобів її оптимізації. Рефлексія є психологічним механізмом, спрямованим на самовдосконалення особистості [5, с. 20]. Її трактують як «здатність займатися самоаналізом, тобто здатність до критичного переосмислення власного досвіду» [3, с. 4]. Л. Гапоненко вважає рефлексію «психологічним механізмом корекції професійної поведінки у педагогічному спілкуванні» [1, с.13]. Слід зазначити, що на сьогоднішній день немає такого поняття, як рефлексивні вміння. Рефлексія розглядається як компонент інтелектуальної діяльності і важлива частина інтелектуальної культури особистості [2]. Метою даного дослідження є роль педагогічної рефлексії у формуванні професійної компетентності вчителя іноземної мови в початкових класах та розробка зразків педагогічної рефлексії.

Рефлексія сприяє професійному та особистісному зростанню педагога. Професійне зростання спрямоване на досягнення високої кваліфікації, розвиток професійних вмінь, оптимальний вибір методів та засобів навчання, досягнення високих результатів у професійній діяльності, що веде до підвищення кваліфікації. Особистісне зростання передбачає розвиток таких професійно значущих якостей, як аналітичні вміння, критичне мислення, мотивація, творчість, система цінностей тощо. Особистісне зростання пов'язане з самовдосконаленням і з саморозвитком.

Педагогічна рефлексія відіграє важливу роль у професійному розвитку педагога. Вдаючись до рефлексії, вчитель аналізує набутий досвід, робить висновки і будує плани на майбутнє. Рефлексія допомагає вчителю проявляти більшу гнучкість у плануванні занять з урахуванням реальних комунікативних потреб і психологічних особливостей учнів, що забезпечує реалізацію особистісно-орієнтованого підходу до викладання.

Слід взяти до уваги, що рефлексія не є тотожною загальній схемі аналізу уроку, який практикується під час педагогічної практики студентів. Рефлексія спрямована на аналіз вузької, часто проблемної ділянки, яка потребує

покращення або, навпаки, виділення успішних способів виконання певних завдань чи застосування педагогічних технологій, які варто впроваджувати в практику на постійній основі. На основі проаналізованих праць можна запропонувати наступні зразки педагогічної рефлексії для вчителя іноземної мови в початковій школі.

1. Перед плануванням окремого етапу уроку:

- Яка мета виконання даного завдання?
- Що я хочу досягнути і які навчальні результати я планую отримати?

Чи відповідає це меті уроку?

- Які інструкції слід дати перед виконанням завдання, як уникнути використання української мови учнями і вчителем та зробити пояснення максимально простим, зрозумілим і доступним?

- Які конкретно лексичні одиниці, граматичні структури слід активізувати / повторити / закріпити / засвоїти в ході виконання завдання?

- Чи відповідає даний тип і рівень складності завдання віковим та психологічним особливостям класу, у якому я проводитиму урок?

- Чи це оптимальний вид завдання для досягнення поставлених цілей?

- Яка форма роботи буде найкращою для виконання цього завдання?

- Які проблеми можуть виникнути в процесі виконання завдання та як їх уникнути?

2. Після проведення уроку, в ході аналізу проблемних ділянок.

- Якими є результати учіння? Чи відповідають вони прогнозованим?

- Чи ефективним був підбір даного виду завдання / змісту / форми / методу роботи? Якщо ні, чому?

- Чи оптимальним був розподіл часу? Якщо ні, чому?

- Чи були зрозумілими інструкції і забезпечено їх виконання учнями?

Як по-іншому це можна було зробити?

- Чи можна було спланувати роботу по іншому для досягнення поставлених цілей?

- Що варто змінити, а що запозичити на наступний раз в ході планування схожого етапу?

Слід зазначити, що рефлексія є надзвичайно важливою про плануванні мети і конкретних цілей уроку, а також результатів учіння (learning outcomes), які теж є важливим компонентом планування уроку англійської мови на сучасному етапі. Результат учіння – це твердження, яке визначає, що саме учень зможе виконувати наприкінці навчання. Формулювання навчального результату містить одне або два дієслова, пов'язаних сполучником “і”. Наприклад, при вивченні теми «Теперішній неозначений час» у 3 класі, очікувані результати учіння будуть такими: на кінець уроку учні зможуть скласти речення про їхні щоденні заняття, використовуючи правильні граматичні форми теперішнього неозначено часу у стверджувальних і заперечних реченнях (I play, I don't play, he plays, he doesn't play). (By the end of the lesson the pupils will be able to make up sentences in Present Simple about their everyday activities using the correct forms in affirmative and negative sentences). Здійснюючи педагогічну рефлексію на етапі планування, вчитель зможе допомогти учням уникнути труднощів у майбутньому із вживанням закінчення –s у третій особі однини, і розрізненням вживання заперечних форм don't / doesn't, якщо підбере відповідні завдання на вироблення автоматизмів, а також правильно розподілить навчальний час на розвиток комунікативних умінь. Таким чином, рефлексивний підхід сприятиме підвищенню якості навчання та учіння.

Висновки і перспективи подальшого дослідження. На основі аналізу і узагальнення психолого-педагогічної літератури можна виділити наступні характеристики рефлексивної педагогічної діяльності. Рефлексія спричиняється проблемною ситуацією і характеризується виходом оцінки цієї ситуації за межі власного “Я”. Це цілеспрямована, активна діяльність над формуванням власної професійної компетентності, викликана прагненням до вдосконалення педагогічних навиків і бажанням покращити результат у схожій діяльності в майбутньому. Характерною ознакою рефлексії є оцінка здійснюваної діяльності для усвідомлення підстави власних дій, осмислення проблеми,

оцінка дій учнів і аналіз причин саме таких дій, вибір власної точки зору на проблему, визначення мети та оптимальних засобів її досягнення для вироблення нових схем та методів діяльності і використання їх як засобу коригування аналогічних ситуацій в майбутньому заради покращення якості освітніх послуг. Взаємодія даних компонентів забезпечує активну, усвідомлену і координовану професійну поведінку вчителя і відкриває простір для професійного росту і вдосконалення професійної компетентності.

На сьогоднішній день розробка різноманітних схем і алгоритмів педагогічної рефлексії, які могли б використовувати вчителі-практики в професійній діяльності, відкриває широкий простір для подальших досліджень.

Література:

1. Гапоненко Л. Розвиток рефлексії як психологічного механізму корекції професійної поведінки у педагогічному спілкуванні / Л. Гапоненко // Рідна школа. – 2002. – № 4. – С. 14-16.

2. Паламарчук В.Ф. Дидактические условия формирования мышления учащихся в процессе обучения: дисс. доктора пед. наук: 13.00.04 «Теорія та методика професійної освіти» / В.Ф. Паламарчук. – К., 1984. – 327с.

3. Полякова Г. Показники педагогічної творчості вчителя / Г. Полякова // Психолог. – 2006. – № 35. – С. 3-5.

4. Рідель Т.М. Рефлексія та рефлексивний підхід до процесу формування оптимальної мотивації учіння студентів у процесі вивчення іноземних мов [Електронний ресурс] / Т.М. Рідель // Педагогічні науки / 2. Проблеми підготовки спеціалістів / Режим доступу: www.rusnauka.com/11_NPE_2012/Pedagogica/2_107631.doc.htm (дата звернення 16.08.2016 р.). – Назва з екрана. Рефлексія та рефлексивний підхід до процесу формування оптимальної мотивації учіння студентів у процесі вивчення іноземних мов – стаття з електронного журналу.

5. Тур Р.І. Педагогічна рефлексія – основа формування творчого саморозвитку особистості / Р.І. Тур // Управління школою. Харків, 2004. – №13. – С.17-23.